

VÄLJUNDNÄITAJATE KASUTATAVUSE UURING

2014.–2018. aasta statistikatööde loetelu kinnitamisel juunis 2014 andis Vabariigi Valitsus Statistikaametile ja Rahandusministeeriumile korralduse (valitsuse istungi protokolliline otsus) vaadata koostöös ministeeriumidega üle ja uuendada riikliku statistika programmi koostamise põhimõtted. Peale selle tehti Statistikaametile ülesandeks kaardistada koostöös ministeeriumidega valdkondade kaupa ministeeriumeid huvitavate statistikatööde meetoodika kitsaskohad.

Põhimõtete uuendamiseks vajati detailset infot tegeliku statistikakasutuse kohta ministeeriumides ja valitsemisalades. Valitsuse korralduse täitmiseks tegi Statistikaamet 2015. aasta veebruaris ja märtsis väljundnäitajate kasutatavuse uuringu. Uuringus osalejatel paluti täita küsitlustabel, mille küsimused olid võrreldes varasemate tarbijauuringutega palju üksikasjalikumad. Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada:

- kui paljusid statistikatööga seotud väljundnäitajaid üldse kasutatakse (statistikatöö sisuline osa);
- kui paljud ministeeriumid statistikatööga seotud väljundnäitajaid kasutavad (statistikatöö levik);
- kas on statistikatöid või väljundnäitajaid, mida ministeeriumid ei kasuta ja mille tegemisest saab ressurside vabastamiseks loobuda.

Uuringu esimeses etapis **võeti vaatluse alla riigisisese tellimuse alusel tehtavad statistikatööd ja rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevad statistikatööd**, mis ei ole Euroopa Liidu (EL) õigusaktidega reguleeritud.

Küsitluse ettevalmistamiseks korraldati uuringus osalevate ministeeriumide kontaktisikutele ühisseminar, kus selgitati Vabariigi Valitsuse otsusega püstitatud ülesannet, uuringu eesmärki ja küsitlustabeli täitmist. Seejärel saadeti küsitlustabel kõikide ministeeriumide kontaktisikutele, kes edastasid selle osakondadesse ning valitsemisala asutustele ja ametitele. Samuti tagastasid kontaktisikud ministeeriumi ja valitsusala vastustega koondtabeli Statistikaametile.

Küsitlustabel koosnes neljast töölehest: esimesel oli tabeli täitmise juhend, teisel riigisiseste statistikatööde nimekiri koos väljundnäitajatega, kolmandal rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde nimekiri koos väljundnäitajatega ja neljandal lehel küsimus kasutatava meetoodika kitsaskohtade kaardistamiseks^a. Statistikatööde väljundnäitajaid kajastavatel lehtedel tuli iga näitaja juures märkida, mis otstarbel on seda kasutatud. Juhul kui väljundnäitajat kasutati korraga mitmel otstarbel, siis tuli märkida kõik kasutatavad variandid. Väljundnäitajate kasutatavuse variantideks olid:

- kasutatakse **möödikuna** (näitajana) **strateegilistes raamdokumentides** (nt kõik arengukavad, rakendusplaanid, struktuurivahendite rakenduskavad, riigieelarve strateegia (RES), toetusprogrammid jne);
- kasutatakse **olukorrast ülevaate andmisel strateegiliste raamdokumentide koostamisel** (nt kõik arengukavad, rakendusplaanid, struktuurivahendite rakenduskavad, RES jne), samuti õigusaktide väljatöötamisel, mõjuanalüüsid, aruannete koostamisel Vabariigi Valitsusele jms);
- kasutatakse **muul otstarbel** (nt operatiivjuhtimine, *ad-hoc*-otsuste ettevalmistamine, rahvusvaheliste organisatsioonide päringud, meediapäringutele ja teabenõuetele vastamine jms).

^a Küsimuse sõnastus oli: „Milliste statistikatööde puhul Te näete meetoodika parendusvajadusi, kirjeldage, milliseid?“

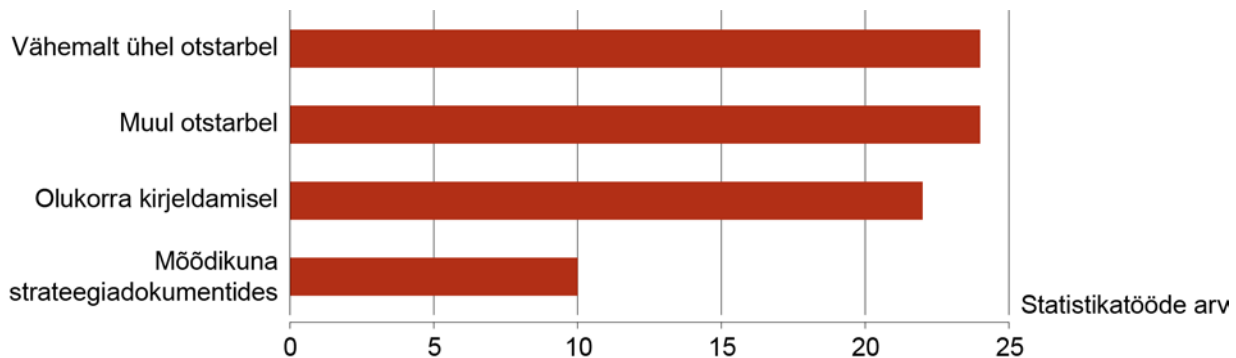
Küsitluses uuriti 49 riigisisese tellimuse tehtavat ja 24 rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevat statistikatööd, mis moodustasid 2015. aastal 30% kõigist tehtavatest statistikatöödest ja mille väljundnäitajad moodustasid 40% kõigist väljundnäitajatest. Uuritavate statistikatööde maksumus moodustas 9% kõigi 2015. aasta statistikatööde eelarvest.

Peale selle, et uuriti väljundnäitajate kasutust ministeeriumides, uuriti võrdluseks ka Statistikaameti andmebaasi kasutamise statistikat. Selleks summeeriti kõik statistika andmebaasis olevate vastava statistikatööga seotud tabelite veebist allalaadimised ja arvutati kolme viimase aasta (2012–2014) keskmine. Andmebaasi kasutamise statistikat on vaja selleks, et näidata seoseid ministeeriumide kasutuse ja üldise kasutuse vahel, sest andmeid, mida Statistikaamet avaldab, ei kasuta ainult ministeeriumid.

Rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde väljundnäitajate kasutus

Kümne rahvusvahelistest kokkulepetest tuleneva statistikatöö väljundnäitajaid kasutati mõõdikutena strateegiadokumentides, 22 niisuguse statistikatöö näitajaid kasutati olukorrast ülevaate andmisel ja kõigi rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde väljundnäitajad leidsid kasutust muul otstarbel.

Joonis 1. Rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevad statistikatööd väljundnäitajate kasutuse järgi

Statistikatööd jaotati sisulise kasutuse ja leviku järgi nelja rühma.

		Sisuline kasutus	
		Vähemalt 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega ^a	Alla 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega
Statistikatöö levik	Kasutab vähemalt kuus ministeeriumi ^b	I rühm: rahvusvaheline kokkulepe – 2 statistikatööd; riigisisene tellimus – 11 statistikatööd	III rühm: rahvusvaheline kokkulepe – 2 statistikatööd; riigisisene tellimus – 7 statistikatööd
	Kasutab kuni viis ministeeriumi	II rühm: rahvusvaheline kokkulepe – 7 statistikatööd; riigisisene tellimus – 12 statistikatööd	IV rühm: rahvusvaheline kokkulepe – 13 statistikatööd; riigisisene tellimus – 19 statistikatööd

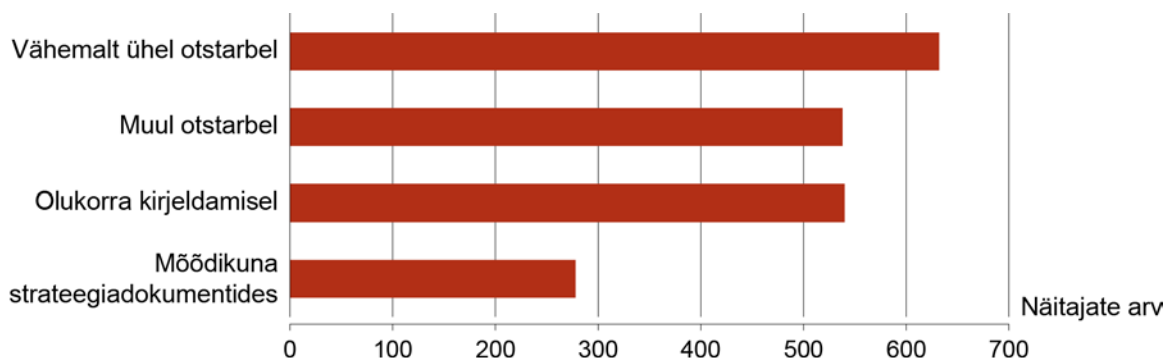
Tabelis 1 on esitatud igast rühmast kaks kuni kolm statistikatööd, mille levik statistika andmebaasi kasutamise statistika järgi on kõige suurem. Võrdlus näitab, et ministeeriumide vajadused ja avalik huvi alati ei kattu. Rahvastikusündmuste statistikat kasutavad küll vähesed ministeeriumid, kuid laiemat avalikkust huvitab rahvastikusündmuste statistika palju enam kui näiteks elamumajanduse või innovatsioonistatistika.

^a Oluliseks kasutuseks on loetud, kui väljundnäitajat kasutab vähemalt kolm ministeeriumi.

^b Statistikatöö kasutamiseks on loetud, kui ministeerium on märkinud, et kasutab statistikatöö vähemalt ühte näitajat olenemata kasutuse eesmärgist.

Tabel 1. Mõned rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevad suurema levikuga statistikatööde statistika andmebaasi kasutamise järgi

Sisuline kasutus	Statistikatöö levik	Rühm	Statistikatöö kood ja nimetus	Näitajate arv	Andmebaasist allalaadimised 2012–2014
Vähemalt 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega	Kasutab vähemalt kuus ministeeriumi	I	20801 Elamumajandus	9	1 691
			21701 Teadus- ja arendustegevus	49	2 929
	Kasutab kuni viis ministeeriumi	II	30201 Rahvastikusündmused. Abielud	15	5 402
			30202 Rahvastikusündmused. Abielulahutused	19	2 172
			30203 Rahvastikusündmused. Abordid	10	1 496
Alla 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega	Kasutab vähemalt kuus ministeeriumi	III	20507 Side	41	396
			21702 Innovatsioon	179	739
	Kasutab kuni viis ministeeriumi	IV	21001 Metsandus	67	3 694
			21206 Piima kokkuost ja kasutamine	8	3 009

Joonis 2. Rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde väljundnäitajad kasutuse järgi

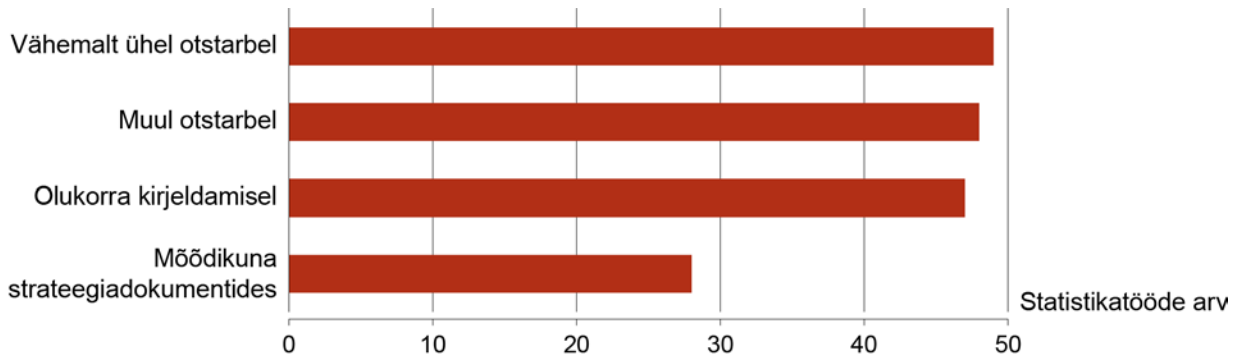
44% rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde väljundnäitajatest kasutatakse mõõdikutena strateegiadokumentides ning 85% leiavad kasutust olukorrast ülevaate andmisel ja muul otstarbel.

Kõige rohkem kasutasid rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate statistikatööde väljundnäitajaid^a Maaeluministeerium (432 näitajat), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (347 näitajat) ja Keskkonnaministeerium (237 näitajat).

Riigisisest vajadusest tulenevate statistikatööde väljundnäitajate kasutus

28 riigisisest vajadusest tuleneva statistikatöö väljundnäitajaid kasutatakse mõõdikutena strateegiadokumentides, 47 statistikatöö näitajaid olukorrast ülevaate andmisel ja 48 statistikatöö väljundnäitajad leidsid kasutust muul otstarbel.

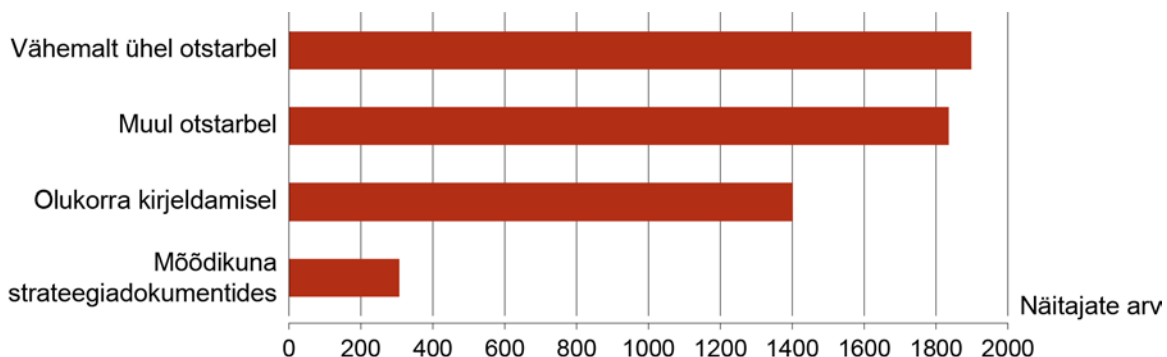
^a Juhul kui näitajat kasutati korraga mitmel otstarbel, tuli märkida kõik kasutuses olevad variandid.

Joonis 3. Riigisisest vajadusest tulenevad statistikatööd väljundnäitajate kasutuse järgi

Riigisisel tellimisel tehtavatest statistikatöödest kasutavad nii ministriumid kui ka avalikkus eriti laialdaselt Eesti regionaalarengu statistikat, kus vaatamata suurele näitajate arvule on enam kui pooled neist olulise kasutusega ning andmebaasi vaatamiste arv ületab mitmekordselt teiste statistikatööde vaatamiste arvu.

Tabel 2. Mõned riigisisel tellimisel tehtavad suurema levikuga statistikatööd statistika andmebaasi kasutamise järgi

Sisuline kasutus	Statistikatöö levik	Rühm	Statistikatöö kood ja nimetus	Näitajate arv	Andmebaasist allalaadimised 2012–2014
Vähemalt 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega	Kasutab vähemalt kuus ministeeriumi	I	20803 Kinnisvaratehingud	9	4 557
			50101 Eesti regionaalareng	105	19 100
	Kasutab kuni viis ministeeriumi	II	40410 Raamatukogud	89	2 045
			40802 Kuritegevus	10	2 229
Alla 50% väljundnäitajatest on olulise kasutusega	Kasutab vähemalt kuus ministeeriumi	III	20320 Ehitusettevõtete aasta majandusnäitajad	117	4 570
			20326 Tööstusettevõtete aasta majandusnäitajad	128	4 109
	Kasutab kuni viis ministeeriumi	IV	20321 Kaubandusettevõtete aasta majandusnäitajad	129	3 022
			40604 Tervishoid	80	3 577

Joonis 4. Riigisisest vajadusest tulenevate statistikatööde väljundnäitajad kasutuse järgi

16% riigisisest vajadusest tulenevate statistikatööde väljundnäitajatest kasutatakse möödikutena strateegiadokumentides, 74% kasutatakse olukorrast ülevaate andmisel ja 97% väljundnäitajatest kasutatakse muul otstarbel.

Riigisisesest vajadusest tulenevate statistikatööde väljundnäitajaid kasutasid kõige enam Maaeluministeerium (1457 näitajat), Kultuuriministeerium (617 näitajat), Sotsiaalministeerium (404 näitajat) ja Siseministeerium (399 näitajat).

Kokkuvõtteks.

- **Ministeeriumid kasutavad kõiki statistikatöid, mida Statistikaamet teeb.**
- **Ministeeriumid kasutavad kõiki väljundnäitajaid, mis koostatakse nende statistikatööde tulemusena.**
- **Kogu Statistikaameti tehtud statistika on avalik ja sellega teenindatakse mitte ainult ministeeriume, vaid ühiskonda laiemalt. Seega saab eeldada, et ka uuritud väljundnäitajad leiavad oluliselt laiemat kasutust.**
- **Väljundnäitajate hulgast on raske leida neid, mida saaks koostamata jätta, et ressursse vabastada.**

Metoodika kitsaskohtade kaardistus ja ettepanekud statistikatööde loetelu täiendamiseks

Vastavalt Vabariigi Valitsuse otsusele kaardistas Statistikaamet uuringu käigus võimalikud statistikatööde metoodika kitsaskohad. Selle tarbeks oli väljundnäitajate uuringus eraldi küsimus „Milliste statistikatööde puhul Te näete metoodika parendusvajadusi, kirjeldage, milliseid?“ Sellele küsimusele laekus kaks vastust.

1. Siseministeerium esitas palve „üle vaadata palgastatistika kogumise metoodika, sest praegu on Statistikaameti ja Fontese andmete vahel erinevus. Fontese andmed on MTA andmetele kõige lähedasemad“, millele Statistikaamet vastas: „SA on nõus Siseministeeriumi ettepanekuga võrrelda SA ja Fontese palgastatistika kogumise metoodikat lähiaastate jooksul palgastatistika ümberkujundamise käigus.“
2. Maaeluministeerium soovis avaldamistabeli PMO43 metoodikat täpsustada: „Esimene lause muuta järgnevalt: Andmed sertifitseeritud seemnete ja seemnekartuli kasutamise kohta on kogutud uuringuga „Põllumajandussaadused“. Statistikaameti vastus sellele täpsustusele oli: „Külviks kasutatud seemne kogust on SA-s hinnatud põllumajanduse majandusarvestuse vajaduseks. Edaspidi soovib SA kasutada põllumajanduse majandusarvestuseks (sh seemnete andmete saamiseks) Maaeluministeeriumi haldusalas juba olemasolevaid FADN andmebaasi andmeid.“

Samuti andis Statistikaamet uuringu käigus ministeeriumidele võimaluse esitada ettepanekuid koostamisel oleva 2016.–2020. aasta statistikatööde loetelu täiendamiseks. Uuringu käigus esitati 28 erineva mahuga ettepanekut (sulgudes ettepanekuid esitanud ministeeriumid):

- 11 ettepanekut, kus sooviti väljundnäitajale lisada klassifitseeriv tunnus (Maaeluministeerium, Keskkonnaministeerium, Siseministeerium);
- kaheksa ettepanekut, kus sooviti lisada väljundnäitajad olemasolevatele statistikatöödele (Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium);
- kolm mõistete parendust (Maaeluministeerium, Justiitsministeerium);
- kaks suuremahulist ettepanekut uute statistikatööde algatamiseks (Kultuuriministeerium, Sotsiaalministeerium);
- üks suuremahuline ettepanek, mis koosnes väljundnäitaja lisamisest, mõistete parendusest ja olemasoleva statistikatöö metoodika täpsustusest (Maaeluministeerium);
- üks valimi suurendamise ettepanek (Sotsiaalministeerium), üks metoodikatäpsustus (Siseministeerium) ja üks informatiivse sisuga ettepanek (Maaeluministeerium).

Statistikaameti võimalused neid ettepanekuid ellu viia olid järgmised:

- nõusolek 15 ettepanekuga, millest kuue rakendamiseks on vaja 82 600 eurot;
- ei ole nõus 6 ettepanekuga;
- osaliselt nõus seitsme ettepanekuga, millest nelja rakendamine vajaks 28 100 euro suurust lisarahastust;

Seega vajab Statistikaamet kümne ettepanekuga arvestamiseks 110 700 euro suurust lisarahastust.

Tarbijauuringus esitatud ettepanekuid menetles Statistikaamet koos 2016.–2020. aasta statistikatööde loetelu kohta laekunud ettepanekutega.^a Tagasisidet ettepanekutega arvestamise kohta (sh ettepanekud tarbijauuringust) andis Statistikaamet ministereeriumidele ettepanekute üldise menetluse käigus augustis 2015, avaldades info Statistikaameti veebis <http://www.stat.ee/19394>.

^a Ettepanekud laekusid 30. aprilliks. Ettepanekuid küsiti e-kirjaga, millele oli lisatud fail, kuhu olid koondatud tarbijauuringu käigus laekunud ettepanekud. Fail oli lisatud eesmärgiga, et ministereeriumid näeks, missuguseid ettepanekud nad juba on esitanud, ega kulutaks ressursi nende uuesti esitamisele.